

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada vammaisten henkilöiden tulkkipalveluja koskevia asiakastietoja

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada vammaisten henkilöiden tulkkipalveluja koskevia asiakastietoja.

Osana Kunta- ja palvelurakennemuutostusta kuntien vammaispalvelulain nojalla järjestämät tulkkipalvelut siirretään valtion järjestettäväksi ja rahoitettaviksi. Siirron on tarkoitus tapahtua syyskuun alussa 2010, josta lukien tulkkipalvelujen järjestämisestä vastaa Kan-

saneläkelaitos. Tätä ennen Kansaneläkelaitoksen on valmistauduttava uuteen tehtäväänsä muun muassa rakentamalla tietojärjestelmä, johon tulkkipalvelujen järjestämisessä tarvittavat asiakastiedot siirretään kunnista. Ehdotetun lain tarkoituksena on mahdollistaa asiakastietojen siirto.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2010.

PERUSTELUT

1. Nykytila

Kunta- ja palvelurakennemuutostukseen liittyen sisäasiainministeriön Kunta- ja palvelurakennetyöryhmä teki 6 päivänä helmikuuta 2007 päätöksen esittää tulkkipalvelujen järjestämis- ja rahoitusvastuun siirtoa kunnilta valtiolle kustannusneutraalisti kunta-valtiosuhteen kannalta. Asia jätettiin sosiaali- ja terveysministeriön valmisteltavaksi. Kansaneläkelaitoksella katsottiin olevan parhaimmat edellytykset tehtävän hoitamiseen. Tulkkipalvelujen siirtoa koskevaa hallituksen esitystä valmistellaan parhaillaan sosiaali- ja terveysministeriön ja Kansaneläkelaitoksen yhteistyönä.

Vammaisuuden perusteella järjestetyistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (380/1987), jäljempänä *vammaispalvelulaki*, 3 §:n mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että vammaisille tarkoitettut palvelut ja tukitoimet järjestetään sellaisina kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Kunnissa tehtävää hoitaa sosiaalihuoltolain (710/1982) 6 §:ssä tarkoitettu kunnan määräämä monijäseninen toimielin, jäljempänä *toimielin*. Tulkkipalve-

lujen myöntämiseksi ja järjestämiseksi tarvittavat tiedot ovat siten nykyisin kuntien sosiaaliviranomaisten hallussa.

Perustuslain (731/1999) 10 § turvaa yksityisyyden suojan perusoikeutena jokaiselle. Pykälän mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.

Kuntien sosiaaliviranomaisten oikeudesta saada ja luovuttaa asiakasta koskevia tietoja säädetään yleisesti sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000), jäljempänä *sosiaalihuollon asiakaslaki*.

Sosiaalihuollon asiakaslain mukaan asiakasta koskevien tietojen luovuttaminen perustuu ensisijaisesti asiakkaan suostumukseen. Salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa tietoja asiakkaan nimenomaisella suostumuksella tai niin kuin laissa erikseen säädetään (16 §).

Sosiaalihuollon asiakaslain 17 §:ssä säädetään niistä tilanteista, joissa salassa pidettävän tiedon saa antaa ilman asiakkaan suostumusta asiakkaan hoidon ja huollon turvaamiseksi. Mainitun pykälän 1 momentin mukaan, jos asiakkaan suostumusta ei voida

saada taikka jos asiakas tai hänen laillinen edustajansa nimenomaisesti kieltää tiedon luovuttamisen, sosiaalihuollon järjestäjä tai toteuttaja saa antaa asiakirjasta salassapitovelvollisuuden estämättä tietoja, jotka ovat välttämättömiä asiakkaan hoidon, huollon tai koulutuksen tarpeen selvittämiseksi, hoidon, huollon tai koulutuksen järjestämiseksi tai toteuttamiseksi taikka toimeentulon edellytysten turvaamiseksi. Tietojen antamiselle tällöin asetetaan kuitenkin suhteellisen tiukat lisäedellytykset. Tietoja saa antaa vain, jos:

1) se, jota asiakirja koskee, on hoidon tai huollon ilmeisessä tarpeessa terveytensä, kehityksensä tai turvallisuutensa vaarantumisen vuoksi eikä hoidon tai huollon tarvetta muutoin voida selvittää taikka hoidon tai huollon toimenpiteitä toteuttaa;

2) tieto on tarpeen lapsen edun vuoksi; tai

3) tieto on tarpeen asiakkaan välttämättömiin etujen ja oikeuksien turvaamiseksi eikä asiakkaalla itsellään ole edellytyksiä arvioida asian merkitystä.

Sosiaalihuollon asiakaslain 17 §:n 2—4 momenteissa säädetään siitä, kenelle tietoja saa antaa edellä 1—3 kohdassa säädetyillä edellytyksillä.

Sosiaalihuollon asiakaslain 18 §:ssä säädetään salassa pidettävien tietojen antamisesta asiakkaan suostumuksesta riippumatta eräissä muissa tilanteissa. Mainitun pykälän 1 momentissa säädetään tietojen antamisesta tuomioistuimelle silloin, jos se on välttämätöntä lapsen edun taikka erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi sekä tietojen antamisesta sosiaalietuuksia käsittelevälle viranomaiselle tai laitokselle etuutta koskevan väärinkäytöksen selvittämiseksi silloin, jos väärinkäytöstä on perusteltua syytä epäillä. Mainitun pykälän 2 ja 3 momentissa säädetään tietojen antamisesta poliisille, syyttäjäviranomaiselle ja tuomioistuimelle tiettyjen rikosten epäilyn yhteydessä. Mainitun pykälän 4 momentin mukaan sosiaalihuollon viranomaisella saa 1—3 momentissa tarkoitettujen tapausten lisäksi antaa tiedon salassa pidettävästä asiakirjasta, jos se on välttämätöntä tarkistettaessa sosiaalihuollon viranomaiselle laissa säädetyn tehtävän hoitamiseksi olennaisen tärkeää tietoa tilanteissa, joissa viranomaisella itsellään on oikeus saada tieto. Pykälän 5 momentissa säädetään tietojen luovuttamisesta tieteellistä tutkimusta varten.

Sosiaalihuollon asiakaslain lisäksi oikeudesta saada tieto viranomaisten asiakirjoista, asiakirjojen salassapidosta ja muista tietojen saantia koskevista rajoituksista säädetään yleisesti viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999), jäljempänä *julkisuuslaki*. Tulkkipalvelua koskevat asiakirjat ovat julkisuuslain mukaan salassa pidettäviä, koska ne sisältävät muun muassa mainitun lain 24 §:n 1 momentin 25 kohdassa tarkoitettuja sosiaalihuollon asiakasta sekä tämän saamaa etuutta koskevia tietoja.

Julkisuuslain 26 §:n 1 momentin mukaan viranomaisella voi antaa salassa pidettävästä asiakirjasta tiedon, jos tiedon antamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa erikseen nimenomaisesti säädetty; tai se, jonka etujen suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty, antaa siihen suostumuksensa. Saman pykälän 2 momentin mukaan viranomaisella voi salassapitosäännösten estämättä antaa tiedon muun muassa henkilön taloudellisesta asemasta tai sosiaalihuollon asiakassuhteesta tai myönnetystä etuudesta, jos tieto on tarpeen 1) yksityisen tai toisen viranomaisen laissa säädetyn tiedonantovelvollisuuden toteuttamiseksi; taikka 2) tiedot antavan viranomaisen hoidettavaksi kuuluvan korvauksen tai muun vaatimuksen toteuttamiseksi. Edelleen saman pykälän 3 momentin mukaan viranomaisella voi antaa salassa pidettävästä asiakirjasta tiedon antamansa virka-apu-tehtävän suorittamiseksi sekä toimeksiannosta tai muuten lukuunsa suoritettavaa tehtävää varten, jos se on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

Mikään edellä mainituista eri lakeihin sisältyvistä säännöksistä ei oikeuta kunnan sosiaaliviranomaisia luovuttamaan tulkkipalveluja koskevia asiakastietoja Kansaneläkelaitokselle siirron yhteydessä. Kansaneläkelaitoksen tietojärjestelmän rakentamisen ei voida esimerkiksi katsoa olevan sellainen julkisuuslain 26 §:n 3 momentissa tarkoitettu toimeksiantotehtävä, jonka perusteella kunnat voisivat antaa Kansaneläkelaitokselle tulkkipalveluja koskevia asiakastietoja ennen kuin Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada tietoja etuuden toimeenpanijana on säädetty. Myöskään tietojen antaminen asiakkaan suostumuksen perusteella (sosiaalihuollon

asiakaslain 16 §, julkisuuslain 26 §:n 1 momentti) ei käytännössä tule kysymykseen luovutuksen koskiessa näin suurta asiakasmäärää. Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada asiakastietoja on siten säädettävä erikseen.

Asiakastietojen luovuttamista kunnilta Kansaneläkelaitokselle on pohdittu viimeksi vuonna 2007 kun elatustuen siirtoa kunnilta Kansaneläkelaitokselle valmisteltiin. Tuolloin asiaa käsiteltiin tietosuojavaltuutetun aloitteesta perustetussa Sosiaalihuollon tietosuojan ohjausryhmässä (SOHVI). Myös tämä asiantuntijoista koostuva ohjausryhmä päätyi siihen, että tietojen luovuttamisesta Kansaneläkelaitokselle on erikseen säädettävä.

2. Ehdotetut muutokset

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi erillislaki vammaisten henkilöiden tulkkipalveluja koskevien asiakastietojen luovuttamisesta Kansaneläkelaitokselle. Tietoja voitaisiin säännöksen perusteella luovuttaa 1 päivästä tammikuuta 2010 lähtien Kansaneläkelaitoksen valmistautuessa tulkkipalvelujärjestelmän toimeenpanoon.

Lain perusteella sosiaaliviranomaisen tulisi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa Kansaneläkelaitokselle tulkkipalvelujen myöntämiseksi ja järjestämiseksi tarvittavat asiakastiedot. Tällaisia tietoja olisivat muun muassa tulkkipalvelun saajan henkilötiedot sekä tulkkipalvelun myöntämisen ja järjestämisen kannalta olennaiset sosiaaliviranomaisten hallussa olevat tiedot. Säännöksessä tarkoitettavat tiedot tulisi luovuttaa Kansaneläkelaitokselle sen pyynnöstä.

Lain tavoitteena on mahdollistaa tulkkipalvelujen toimeenpanon siirtäminen kunnilta Kansaneläkelaitokselle siten, että palvelut kyetään järjestämään katkoksitta siirrosta huolimatta. Tulkkipalvelujen saajille ei pitäisi aiheutua siirrosta vahinkoa. Tämä edellyttää, että toimeenpanon siirtyessä Kansaneläkelaitokselle sillä on jo käytössään tarvittavat asiakastiedot ja toimintavalmis tietojärjestelmä tulkkipalvelujen järjestämiseksi.

Siirrettäviä tietoja olisivat tulkkipalveluja käyttävien asiakkaiden henkilötiedot, tehdyt tulkkipalvelupäätökset sekä päätöksenteon

perusteena olevat sosiaali- ja terveydenhuollon asiakirjat. Käytännössä asiakirjoja ovat lääkärinlausunnot, puheterapeutin lausunnot sekä kuntoutusohjaajan, sosiaalityöntekijän tai muun vastaavan lausunnot. Vain ne asiakirjat, joiden perusteella tulkkipalvelu on myönnetty pitäisi siirtää.

Joissakin kunnissa on tulkkipalvelujen käyttäjistä on laadittu niin kutsutut palvelutietokannat eli asiakasprofiilit. Asiakasprofiili on tulkkipalvelujen välityskeskukseen käytössä ja siihen on koottu tulkkipalvelun laadukkaan järjestämisen kannalta keskeinen tieto. Pääosin tiedot ovat samoja, jotka käyvät ilmi edellä mainituista sosiaali- ja terveydenhuollon asiakirjoista. Joidenkin asiakkaiden kohdalla asiakasprofiilissa saattaa olla maininta tulkkiausmenetelmästä tai tulkista, joka kykenee puheena olevaa asiakasta parhaiten palvelemaan. Viittomakielisten kohdalla mainitaan käytetäänkö suomen vai ruotsinkielistä viittomakieltä. Asiakasprofiilissa saattaa olla myös tieto asiakkaan käyttämistä tulkkiaustunneista ja jäljellä olevien tuntien määrästä. Myös näiden tietojen siirtäminen Kansaneläkelaitokselle on tärkeää, jotta tulkkipalvelu voisi jatkaa mahdollisimman saumattomasti siirron jälkeenkin.

Käytännössä asiakastietojen siirtäminen kaikista Suomen kunnista Kansaneläkelaitoksen uuteen tietojärjestelmään kestää useita kuukausia. Joissakin yksittäisissä kunnissa asiakastiedot ovat edelleen ainoastaan paperimuodossa. Pääosin esityksessä tarkoitettavat asiakastiedot ovat kuitenkin kuntien hallussa talletettuina sähköisiin tietojärjestelmiin. Tietojen siirtämiseksi tarvitaan tällöin erillinen siirto-ohjelma, joka on laadittava yhteistyössä kuntien tietojärjestelmiä ylläpitävien ohjelmatoimittajien ja Kansaneläkelaitoksen kanssa.

3. Esityksen vaikutukset

Ehdotetulla tietojen luovuttamista koskevalla lailla ei arvioida olevan suoranaisia taloudellisia vaikutuksia. Tulkkipalvelujen toimeenpanoon tarvittavan tietojärjestelmän rakentamisesta aiheutuviin kustannuksiin on vuonna 2009 osoitettu Kansaneläkelaitokselle 1 479 000 euron suuruinen määräraha momentilla 33.10.26 Valtion korvaus kansan-

eläkelaitokselle vammaisten tulkkipalvelujen siirron valmistelukustannuksiin. tuottavuuden edistämisen määrärahasta.

Ehdotetuilla säännöksillä on olennainen merkitys Kansaneläkelaitoksen tietoteknisten järjestelmien valmistamiseksi tulkkipalvelujen toimeenpanon siirtoon. Asiakastietojen siirtämisen tulee olla mahdollista riittävän aikaisessa vaiheessa, jotta kunnat ja Kansaneläkelaitos voivat yhteistyössä varmistua siitä, että kaikki tarvittavat tiedot ovat Kansaneläkelaitoksen käytössä syyskuun alussa 2010.

Tulkkipalvelujen käytön kannalta ehdotetut säännökset mahdollistavat tulkkipalvelujen jatkumisen katkoksitta toimeenpanijan vaihtumisesta huolimatta. Koska kyse on ainoastaan kunnilla jo olevien tietojen siirtämisestä, asiakkaille ei aiheudu säännöksistä ylimääräistä vaivaa, esimerkiksi velvollisuutta asiakirjojen toimittamiseen tai asiakastietojen täydentämiseen muutoin.

4. Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä yhteistyössä Kansaneläkelaitoksen kanssa. Esityksestä on saatu tietosuojavaalautetun toimiston lausunto.

5. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2010. Tulkkipalvelujen siirtoa koskevan erityislainsäädännön tullessa

voimaan todennäköisesti syyskuun alussa 2010 kyseinen erillislaki voitaisiin kumota.

6. Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Perustuslain 10 § turvaa yksityisyyden suojan perusoikeutena jokaiselle. Pykälän mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on tuonut lausuntokäytännössään (PeVL 14/1998 vp) esille henkilötietojen suojaa koskevan perusoikeussäännöksen kannalta tärkeitä sääntelykohteita. Esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen valmistelussa on kiinnitetty erityistä huomiota tietojen luovutuksen tavoitteen ja luovutettavien henkilötietojen sisällön yksityiskohtaiseen säätämiseen lain tasolla. Nyt ehdotettujen säännösten ohella Kansaneläkelaitosta tietojen saajana koskevat yksilön tietosuojaa turvaavat yleislait kuten julkisuuslaki, henkilötietolaki (523/1999) ja arkistolaki (831/1994). Perustuslakivaliokunta on todennut lailla säätämisen vaatimuksen ulottuvan myös mahdollisuuteen luovuttaa henkilötietoja teknisen käyttöyhteyden avulla (PeVL 12/2000 vp), mistä lakiehdotuksessa myös erikseen nimenomaisesti säädettäisiin.

Esitykseen sisältyvä lakiehdotus voidaan hallituksen käsityksen mukaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Lakiehdotus

Laki

Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada vammaisten henkilöiden tulkkipalveluja koskevia asiakastietoja

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Sosiaalihuollon viranomaisen on salassapitosäännösten estämättä annettava tulkkipalvelujen toimeenpanoon valmistautumiseksi Kansaneläkelaitokselle sen pyynnöstä vammaisuuden perusteella myönnettyistä palveluista ja tukitoimista annetussa laissa (380/1987) säädettyjen tulkkipalvelujen käyttäjien yksilöinti- ja yhteystiedot, tulkkipalvelupäätökset sekä päätösten perusteena olevat sosiaali- ja terveydenhuollon asiakirjat. Jos

tulkkipalvelujen käyttäjästä on laadittu käyttäjää koskeva palvelutietokanta, myös siihen sisältyvät tiedot on annettava Kansaneläkelaitokselle.

Tiedot voidaan antaa teknisen käyttöyhteyden avulla asiakkaan suostumuksesta riippumatta.

2 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 26 päivänä kesäkuuta 2009

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Sosiaali- ja terveysministeri *Liisa Hyssälä*